

Motion till riksdagen 2016/17:3234

av **Beatrice Ask m.fl. (M, C, L, KD)**

Unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att öka ungdomars kunskap om polisens ansvar och arbete och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmuntra användningen av metoden sociala insatsgrupper även för ungdomar som ännu inte fyllt 15 år och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera det brottsförebyggande arbetet mot narkotikabrottslighet bland unga och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en 24-timmarsgaranti, där vårdnadshavare ska kontaktas inom 24 timmar efter att en ungdom gripits misstänkt för brott, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av vilka åtgärder som kan korta tiden från anmälan till dom i ärenden där ungdomar är inblandade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av och åtgärder för snabbare lagföring av brott begångna av ungdomar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera tidigare vidtagna åtgärder och överväga vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler lämpliga påföljder för unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för åklagare att för ringa brott föreskriva kortare ungdomstjänst genom strafföreläggande och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över kvaliteten i den slutna ungdomsvården och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av straffrabatten för unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Ungdomar är överrepresenterade i statistiken över misstänkta. Detsamma gäller antalet lagföringar. Det är med andra ord vanligare att man begår brott i unga år. Det är relativt vanligt att ungdomar vid något enstaka tillfälle begår brott. Men det är ett fåtal unga som står för det mesta av brottsligheten bland ungdomar. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning, desto större är möjligheten att bryta den negativa utvecklingen. Därför är det viktigt att arbeta brottsförebyggande och att åtgärderna är tydliga och vidtas tidigt för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. År 2015 var 20 793 unga misstänkta för brott enligt siffror från Brottsförebyggande rådet (Brå).

Under Alliansens tid i regeringsställning genomfördes flera åtgärder för att bekämpa ungdomsbrottslighet, som exempelvis möjlighet att drogtesta personer under 15 år som misstänks för att olovligen använt narkotika och krav på myndigheter att höja effektiviteten och kvaliteten i ärenden där ungdomar och barn är inblandade som brottsmisstänkta eller som brottsoffer. 2010 trädde ett antal lagändringar i kraft som bland annat innebar att fler brott begångna av barn under 15 år skulle utredas av polis, och att polisen oftare ska kunna vara förundersökningsledare i ungdomsärenden men mer måste göras.

Skolundersökningar om brott bland ungdomar i årskurs nio visar att en rad orsaker samspelar med varandra när det gäller brottsbelastning. Ungdomar som begår brott har ofta en utåtriktad livsstil med ett omfattande umgänge, ofta med andra unga som också begår brott. Skolk, alkohol och droger ingår ofta i livsstilen och intresset för skola och skolprestationer är vanligen blygsamt. Vårdnadshavarnas kännedom om ungdomarnas förehavanden och umgänge är ofta liten och förhållandet till vårdnadshavarna upplevs ofta som mindre bra. Brottsbenägenhet är alltså inte slumpartad; tvärtom finns tydliga indikationer vad gäller ungdomar, sociala faktorer och brottsbenägenhet. Detta bör uppmärksammas för att mer effektivt förebygga utvecklingen av ungas brottsliga verksamhet.

Det nya utanförskapet som växer fram drabbar utrikesfödda och unga med svag utbildning särskilt hårt när de inte ges möjlighet till jobb. Bland de unga som varken arbetar eller studerar har minst en tredjedel inte gått klart gymnasiet. Det hindrar människors frihet och skapar otrygghet i vårt samhälle. Dörrarna till att få ett första jobb ska öppnas för fler ungdomar. Det har många fördelar och en av dessa fördelar är att det är brottsförebyggande. Alla unga ska kunna se en framtid i Sverige. Föräldrar har huvudansvaret att lära sina barn om vad som är rätt och fel. Men samtidigt har förskola och skola stor betydelse för barnens uppväxtvillkor. Genom att skapa förutsättningar för goda uppväxtvillkor, god skolmiljö, utbildning och arbete kan brott förebyggas. Skolan är därför ett viktigt område för brottsförebyggande arbete och en plats där framgångsrika insatser kan få mycket långvariga och goda effekter. En misslyckad skolgång är en stor riskfaktor och ökar risken för att hamna i utanförskap och i kriminalitet.

Insatser för att öka ungdomars kunskap om polisens ansvar

Vi anser att det behövs insatser för att öka vissa ungdomsgruppers förtroende för polisen och samhället i stort. En studie från Göteborgs universitet visar att många ungdomar som har blivit utsatta för brott inte vågar anmäla detta till polisen, vilket kan

bero på rädsla för gärningspersonen. En annan anledning är att en del ungdomar som utsätts för brott också själva har begått brott. Studien visar även att det finns en attityd bland ungdomar att man inte ska anmäla brott till polisen, vilket visar att det finns arbete kvar att göra för att öka ungas förtroende för polisen. Detta trots att Nationella trygghetsundersökningen visar att den yngsta åldersgruppen (16–19 år) är den som har haft störst förtroende för rättsväsendet sedan 2006. En viktig del i arbetet med att stärka förtroendet för polis och övriga rättsväsendet är att ungdomar förstår rättssystemet. Därför bör lag och rätt betonas i grundskolans undervisning.

För att öka vissa ungdomars förtroende för polisen och samhället i stort behövs insatser. Lokalt förankrad polis som samarbetar med andra aktörer i samhället behövs för att förebygga brott. Det kan handla om att en särskild polis är knuten till en specifik skola, och att områdespoliser tillsätts för att genom relationsbyggande arbete förebygga social oro och problem som gängkriminalitet. Det är också viktigt att uppmuntra ungdomar att anmäla brott till polisen.

Använd sociala insatsgrupper i högre grad

År 2011 fick Rikspolisstyrelsen i uppdrag att initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper, som riktar sig till ungdomar där allvarlig risk råder för rekrytering till kriminella gäng och fortsatt kriminalitet. Arbetsmetoden är en samverkan mellan socialtjänst, skola och polis för att på individnivå hjälpa unga att sluta begå brott. Arbetet innebär att socialtjänsten tillsammans med polisen och övriga berörda samarbetar och använder sin samlade kompetens fokuserat och uthålligt i arbetet med unga i riskzon. Det kan handla om att stärka det sociala nätverket kring den unge, särskilt stöd i skolarbetet, särskild yrkesträning, arbete och fritidssysselsättning. På så sätt kan en destruktiv livsstil motverkas. Samarbetet har i många fall varit framgångsrikt. Vi anser att det är viktigt att samtliga relevanta aktörer får delta i arbetet kring ungdomar med kriminell problematik.

Rikspolisstyrelsen fick ett nytt uppdrag i februari 2013, om att aktivt stödja arbetet med sociala insatsgrupper i syfte att sprida metoden.

Att hela samhället samverkar och strävar mot samma mål kan vara avgörande för att få ungdomar att bryta en kriminell bana. Vi anser därför att antalet sociala insatsgrupper bör bli fler. Vi vill också att arbetsmetoden i högre grad ska användas för att komma till rätta med kriminella ungdomar som ännu inte har fyllt 15 år. I dag är sociala insatsgrupper ett alternativ för ungdomar över 15 år, men vi vet att många yngre än 15 år har påbörjat en kriminell livsstil. Det finns därför skäl att överväga hur metoden även ska kunna användas för kriminella ungdomar som ännu inte fyllt 15 år.

Stärk det brottsförebyggande arbetet mot narkotikabrottslighet bland unga

Möjligheten att drogtesta tidigt, och att polisen har goda möjligheter att utreda brott, också när misstänkta är under 15 år, är viktiga instrument i polisens arbete med unga lagöverträdare. Vi anser att det är viktigt att samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning, inte minst när det gäller att förebygga narkotikabrottslighet. Ju tidigare samhället reagerar, desto större är möjligheterna att bryta utvecklingen. En bättre fungerande samverkan i kommunerna och tillgång till socialsekreterare, fältassistenter

och andra kommunala tjänstemän även utanför kontorstid skulle också stärka det brottsförebyggande arbetet mot narkotikabrottslighet bland unga.

En snabb reaktion från samhället – kontakt med vårdnadshavare inom 24 timmar

Föräldrar har huvudansvaret för sina barn. Att vuxna i den unges närhet är väl informerade och involverade i arbetet för att tillrättaföra unga som begått brott är viktigt för att nå framgång.

En snabb reaktion från samhället när unga misstänks för brott behövs för att hindra den unges fortsatta kriminalitet. Vi anser att det finns mer som kan göras. En 24-timmarsgaranti som innebär att socialtjänsten, eventuellt, och om det är lämpligt tillsammans med polisen, ska kontakta den unges vårdnadshavare inom 24 timmar efter det att denne har gripits för brott.

Snabbare hantering för ärenden med ungdomar inblandade

Tiden från anmälan till dom i ärenden där ungdomar är inblandade behöver bli kortare. I promemorian Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande (Ds 2013:30) har det gjorts en översyn av skyndsamhetskrav och tidsfrister som gäller handläggningen av ärenden där ungdomar är inblandade som misstänkta eller målsägande under förundersökningen och i domstol. I denna promemoria har föreslagits samordnade regler om skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och målsägande i förundersökningar, införande av skyndsamhetskrav och tidsfrist i domstol i vissa mål med unga målsäganden och en möjlighet för åklagare att väcka åtal utan yttrande från socialnämnd. Promemorian har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet. För att unga misstänkta, tilltalade eller dömda ska uppleva att samhället reagerar är det viktigt att reaktionen kommer så fort som möjligt. För den unge uppfattas ofta tiden för handläggning som obegripligt lång. Beslut om påföljder och/eller behandling kommer dessutom ofta sent.

Det bör därför göras en översyn av om mer kan göras för att tiden från anmälan till dom kan kortas ned i mål där ungdomar är inblandade. Vid Helsingborgs tingsrätt samlar man ungdomsmålen till ungdomsting på två fasta dagar i veckan, vilket, enligt Sveriges Radio P4 Kristianstad, har resulterat i förkortade tider för både utredning och domstolsförhandling. I augusti 2016 aviserade regeringen en rad åtgärder mot bilbränder och kriminalitet i utsatta områden, bland annat vill regeringen genomföra en bred översyn för att analysera möjligheten att åstadkomma en snabbare lagföring där bland annat snabbspår för enkla brott och jourdomstolar ska övervägas. Vi anser att det är positivt och viktigt att en sådan översyn skyndsamt genomförs.

Fler brott ska utredas

Vi anser att man skall utvärdera tidigare vidtagna åtgärder och överväga vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas. Brå har i rapporten ”Brott begångna av barn” utvärderat ändringarna i lagen om unga lagöverträdare (LUL) som innebär att brott som begåtts av barn under 15 år ska utredas i större utsträckning och mer effektivt. Brå anför att lagreformen inte har lett till

att en större andel av de brottsmisstänkta under 15 år utreds av polisen. Däremot utreds de grövre brotten oftare, men inte alltid. Drygt en fjärdedel av de grövsta brotten har inte blivit utredda, vilket strider mot den nya lagen. Missar och okunskap tycks vara de främsta orsakerna till att ärendena inte utreds, enligt utvärderingen. Andelen utredningar som har initierats av socialtjänsten halverades mellan 2005 och 2012, tvärtemot lagstiftarens intentioner. Polisen uppger i utvärderingen att de har fått bra information om lagändringarna och att de haft möjlighet att diskutera innebörden och det praktiska arbetet som de medfört. Socialsekreterare har dock inte fått tillräcklig information om lagändringarna och konsekvenserna för deras arbete med brottsmisstänkta barn. Utvärderingen pekar på en del förbättringsmöjligheter. Vi anser därför att man bör se över om det är några ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott som har begåtts av personer under 15 år ska utredas.

Fler lämpliga påföljder för unga lagöverträdare

Riksdagen tillkännagav under riksdagsåret 2014/15 för regeringen att se över hur unga under 18 år ska kunna dömas till helgavskiljning med elektronisk fotboja, efter ett förslag från Alliansen.

Vi anser att det bör införas möjligheter att döma ut fler olika typer av påföljder för unga lagöverträdare, däribland omplacering, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning. En statlig utredning har gjort en översyn av det svenska påföljdssystemet. Utredningen föreslår bland annat att det införs två nya ungdomspåföljder: kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning. Dessa påföljder syftar till att fylla det ”glapp” som i dag finns när det gäller att finna lämplig påföljd för unga lagöverträdare. Det handlar dels om när den unge är ovillig att delta i ungdomstjänst eller ungdomsvård eller om vårdbehov saknas, dels om de fall då ungdomstjänst inte skulle vara tillräckligt ingripande samtidigt som det inte finns tillräckliga skäl för slutna ungdomsvård. Kontaktskyldighet för unga ska motsvara vad som i dag kan ingå i åtgärden särskilt kvalificerad kontaktperson enligt socialtjänstlagstiftningen. Ungdomsövervakning ska innefatta tydliga inskränkningar i den unges rörelsefrihet, utan att det innebär institutionsvistelse. Utredningens förslag är bra och bör genomföras.

Vi anser också att elektronisk övervakning bör användas i ökad utsträckning för personer i åldrarna 15–17 år. Detta skapar möjlighet för dem att leva ett skötsamt liv, samtidigt som frihetsberövande kan undvikas. Frihetsberövande leder till ökad risk att den unge får en brottslig identitet.

Det bör införas en möjlighet att döma ungdomar i åldrarna 15–17 år till kontaktskyldighet liknande den med kvalificerad kontaktperson som finns för personer under 15 år och skyddstillsyn för vuxna.

I augusti 2016 aviserade regeringen en rad åtgärder mot bilbränder och kriminalitet i utsatta områden, bland annat tydliga ungdomspåföljder, där de menar att det behövs nya ungdomspåföljder när det gäller allvarlig brottslighet eller att den unge gång på gång återfaller i brott. Det kan handla om kontaktskyldighet istället för böter och ungdomsövervakning med hjälp av fotboja vid grövre brott. Vi tycker att det är positivt och viktigt att regeringen nu aviserat att den vill se över påföljderna för unga.

Ungdomstjänst för unga brottslingar

Vi vill att fler ska dömas till ungdomstjänst, och fullgöra påföljden, vilken bör ha en tydlig koppling till brottet. Det bör därför övervägas om åklagare ska kunna föreskriva kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande.

Stärka kvaliteten i den slutna ungdomsvården

Det finns ett behov av att grundligt reformera och stärka kvaliteten på den slutna ungdomsvården i Sverige. Regeringen beslutade 2008 att införa en lagstadgad eftervård för den som dömts till slutna ungdomsvård. För att förbättra utslussningen efter slutna ungdomsvård ökade regeringen 2011 anslaget till SiS med 20 miljoner kronor för att SiS ska kunna ta ett större ansvar för utslussning.

Detta med tanke på att ungefär en tredjedel av alla unga som frigges varje år saknar planering för tiden efter verkställighet. 2011 införde regeringen därför ett antal åtgärder som ska förbättra verkställigheten och öka möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former. En verkställighetsplan ska upprättas för den dömda. Krav infördes också på ett starkare samarbete mellan SiS och socialtjänsten.

Vi anser att det finns behov av uppföljning av dessa åtgärder och en grundlig reformering för att stärka kvaliteten i den slutna ungdomsvården. Dessutom bör det utredas om eftervården för de ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård är tillräcklig i dag.

Se över straffrabatten för unga vuxna mellan 18 och 21 år

Vi anser att ungdomar som begår brott måste mötas av raka och konsekventa reaktioner, och det är viktigt att åtgärderna är tydliga för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. En person som idag är mellan 18 och 21 år och som döms för brott får lindrigare straff än vad en vuxen person hade fått för samma brott. Detta på grund av den så kallade straffrabatten som gäller för unga i åldern 18–21 år.

Då vissa ungdomar har hunnit återfalla i brott flera gånger, vill vi att man ser över den generella nedsättning av straffet som unga bedöms efter. När det gäller ungdomar över 18 år är de dessutom myndiga i lagens mening och har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige, och en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Vi anser därför att straffrabatten för unga gärningsmän mellan 18 och 21 år bör ses över.

Beatrice Ask (M)

Johan Hedin (C)

Andreas Carlson (KD)

Roger Haddad (L)